

res que no tenien escales presenten en l'interior i sobre la llinda de les portes un forat per a acoblar una corriola que permetés pujar les càrregues de neu (la capacitat dels pous depenia de si es dedicava al comerç o al consum local; els més grans són els de la Serra Mariola). Al voltant del pou, s'anivellava una plataforma per a facilitar la recollida de la neu i la càrrega de les cavalleries.

Una part important de les neveres és la coberta, que permetia aïllar la neu de la insolació directa, la temperatura exterior, el vent i la pluja; tanmateix, és també la part més fràgil, per la qual cosa moltes han desaparegut. El model més antic de coberta és el d'arc de pedra que sustentava bigues de fusta, sobre el qual se situaria la maçoneria coberta de teules. Les voltes són poc freqüents; malgrat això, són d'aquest tipus la Nevera Vella de Catí, la d'Ares i la de Penyagolosa. En aquests casos, la part exterior podia també anar recoberta de teulades. Al fons del pou,

solia hi haver un desguàs que facilités l'evacuació de l'aigua, fruit de la fosa de la neu.

Quan queien les primers neus de l'hivern, el propietari o l'arrendatari de la nevera cercava els homes necessaris per omplir-la; normalment, s'omplia amb cabassos. Quan la neu arribava a una determinada altura a l'interior del pou, els treballadors, proveïts de beguda abundant per a combatre el fred, baixaven a l'interior i trepitjaven la neu per convertir-la en gel. Tot seguit, estenien per damunt del gel una capa de palla i es repetia successivament, l'operació fins que la nevera era plena.

Omplida i tancada la nevera, entrava en joc la figura del nevater, el qual vivia habitualment el més a prop possible per tal de vigilar els probables

furts (és per acò que, en moltes neveres, la casa del nevater és al costat).

El procés de buidatge de la nevera era, així mateix, llarg i pesat. Els jornalers, proveïts de serres i pics, s'introduïen en la nevera i començaven a traure blocs de gel, els quals es col·locaven dins de caixes de fusta que, sobre els lloms de muls o en carretes, quan es podia, es baixaven (quasi sempre de nit) cap a les poblacions per tal de procedir a l'emmagatzemament o distribució.

Als muls, se'l carregava, segons la seua resistència, entre deu i dèsset arroves, distribuïdes en dos "pans" o blocs disposats a cada costat de l'animal, el qual era protegit del fred de la neu amb flassades.

A la Serratella, encara es recorda haver oït parlar del mul blanc de Ximo Tena, que tragué més de dos mil Kg. de neu fins a Alcalà de Xivert, baixant pel "Camí Vell" fins a les Coves, i d'ací a Alcalà. La neu de la Serra d'En Galceran també arribava a Alcalà per les Coves. I a Vinaròs i Benicarló arribava la neu d'Ares i Catí. Castelló, per la seua part, se subministrava preferentment de Penyagolosa.

De la importància d'aquesta activitat en les nostres terres és testimoni la quantitat de topònims que resten per onsevulga, els quals responen al simple nom de "la nevera".

L'estat de conservació de les neveres és força preocupant pel seu abandonament en la majoria dels casos. Per descomptat, crec que restaurar o, si més no, consolidar almenys les més importants és a banda d'un deure envers el nostre patrimoni artístic-una prova de respecte a costums, tradicions i formes de treball dels nostres avantpassats.

Pasqual Boira i Muñoz

Escala de pedra de la Nevera Vella de Catí

Plataforma que envolta la Nevera Gran (Serra de Mariola) per a facilitar la recollida de la neu

Nevera de la Font dels Regatzols (Ares). La casa del nevater està situada també a la part superior

Desguàs per a facilitar l'evacuació de l'aigua

Coberta de la Nevera de la Font dels Regatzols (Ares)

Nevera del Mas de la Serra (Catí) amb la casa del nevater situada a la part superior